

بررسی عوامل مؤثر بر یادگیری زبان فارسی و شیوه‌های علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان در مناطق غیرفارسی زبان شهرستان بجنورد، سال تحصیلی ۸۱-۸۰

نوشته: دکتر امان قرائی مقدم*

چکیده

وجود زبان‌ها و گویش‌های متفاوت و متعدد در همه کشورهای جهان^۱ - از جمله کشور ما- و به رسمیت شناختن زبان واحدی که مسائل سیاسی و اقتصادی، فرهنگی، حفظ وحدت ملی و یکپارچگی کشور ایجاد می‌کند و زبان رسمی (معیار) نامیده می‌شود، همواره مسائل و مشکلاتی را برای نظام آموزش و پرورش و معلمان و نیز برای دانش‌آموزانی که گویش دیگری دارند، با زبان رسمی بیگانه‌اند به وجود می‌آورد.

---

*- عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت معلم

۱- طبق گزارش یونسکو در ۲۰۰ کشور مستقل جهان، حدود ۴۰۰۰ زبان مختلف وجود دارد؛ رجوع شود به کتاب آموزش و مسأله دوزبانگی. نوشته میگوئل سیگوان و مک‌کی، ترجمه واقدی و دیگران، سال ۱۳۶۹؛ ص ۵.

کشور ما نیز که با زبان‌ها و گویش‌های متفاوتی روبه‌روست و زبان مادری بسیاری از کودکان، غیر از زبان رسمی و ملی (زبان فارسی) است، از لحاظ آموزش زبان فارسی مشکلاتی وجود دارد. این تحقیق میدانی کوشیده است تا این مسأله را در یکی از مناطق کشور، یعنی شهرستان بجنورد، که مردم آن دارای گویش‌های متفاوت نظیر ترکی، کردی، ترکمنی، بلوچ و تات‌اند و از این نظر در کشور منحصر به فرد است، مورد بررسی و مطالعه قرار دهد تا دریابد که چه مشکلاتی بر سر راه آموزش زبان فارسی وجود دارد، چگونه می‌توان آن‌ها را از سر راه برداشت و شیوه‌های علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به زبان فارسی در این‌گونه مناطق چه می‌تواند باشد.

این مقاله توسط جناب آقای دکتر امان قرانی مقدم تدوین و به فصلنامه ارائه شده است که به این وسیله از ایشان تقدیر و تشکر می‌نماییم.

دفتر فصلنامه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- موضوع، اهمیت و اهداف تحقیق

یکی از پدیده‌های اجتماعی که در جوامع کنونی به چشم می‌خورد و معضلات و مشکلاتی را برای "دولت‌های ملی" به وجود آورده است، گروه‌های قومی و اجتماعی هستند که "زبان ملی" (زبان معیار) را به کار نمی‌برند یا کم‌تر از آن استفاده می‌کنند.

این‌گونه اجتماعات که در درون یک کشور و ملت زندگی می‌کنند، از طریق ساخت یک "اجتماع گفتاری" یا "گویش" بر حالت منحصر به فرد خود تأکید می‌ورزند. این اجتماع گفتاری، هم از جهت واژگان و هم از لحاظ تلفظ و دستور زبان با زبان ملی (معیار) که یک صورت زبانی، یعنی گویش گروه

۱- واژه گویش برابر فارسی واژه لهجه است ولی تا کنون دقیقاً روشن نیست که در چه مفهومی به کار می‌رود. در عرف زبان فارسی، گویش یا لهجه در مقابل واژه زبان قرار دارد. گوینده هر گاه واژه گویش یا لهجه را به کار می‌برد، منظورش چیزی جز زبان است و هر گاه واژه زبان را به کار می‌برد، بدین معناست که از گویش یا لهجه سخن می‌گوید ولی آیا نه راستی بین زبان و گویش تفاوتی وجود دارد؟ با توجه به تعاریف گوناگونی که از زبان عننی شده است، چنین نتیجه گرفته می‌شود که هیچ اختلاف و تقابلی بین گویش و زبان وجود ندارد. گویش مانند زبان، ابزار ارتباطی است و ماهیت هر دو یکی است و هر جا بتوانیم واژه زبان را به کار ببریم، می‌توانیم از واژه گویش نیز استفاده کنیم و بر عکس، اما در عرف، بین زبان و گویش تفاوت‌هایی باز می‌شناسند که به چند مورد آن‌ها اشاره می‌کنیم.

۱- زبان‌ها در منطقه بزرگی (از نظر جغرافیایی) به کار می‌روند؛ در صورتی که گویش‌ها در مناطق محدود جغرافیایی کاربرد دارند؛

۲- شمار افراد یک گروه اجتماعی زبانی از شمار افراد یک گروه اجتماعی گویشی بیشتر است؛

۳- زبان‌ها، عموماً دارای گونه نوشتاری‌اند (صورت مکتوب) ولی گویش‌ها خط ندارند؛

۴- گویش‌ها سنت ادبی ندارند اما زبان‌ها معمولاً دارای سنت ادبی‌اند؛

۵- زبان‌ها عموماً در یک محدوده جغرافیایی سیاسی به طور همگانی به کار می‌روند و در حقیقت، دارای رسمیت‌اند ولی گویش‌ها در منطقه جغرافیایی سیاسی کاربرد و رسمیت ندارند (رجوع شود به مجموعه مقالات مردم‌شناسی، انتشارات وزارت فرهنگ و آموزش عالی، سال ۱۳۶۲- ص ۱۹).

اجتماعی و سیاسی مسلط است و رسانه‌های همگانی مانند رادیو، تلویزیون، روزنامه آن را تقویت می‌کنند- تفاوت دارد.

گوش‌های منطقه‌ای یا قومی از آن جهت که نوعی "حس مشترک" اجتماعی را تقویت می‌کنند، اغلب دارای اهمیت سیاسی و اجتماعی‌اند، اما کسانی که زبان معیار را به کار می‌برند و به آن تکلم می‌کنند، آن‌ها را غیرمعیار تلقی می‌کنند. البته این برداشتی قوم‌مدارانه (*Ethno Centrism*) یا زبان‌مدارانه (*Language Centrism*) است؛ زیرا روی هم رفته هر انسانی در هر جامعه‌ای از نوعی گویش استفاده می‌کند و خوار شمردن برخی از گویش‌ها، تنها منعکس‌کننده برتری اجتماعی گروهی است که گویش آن‌ها به "زبان معیار" تبدیل شده است.

گذشته از گویش‌های متفاوت، ممکن است در یک کشور زبان‌های گوناگونی نیز رواج داشته باشد که در واقع بیشتر کشورها از جمله کشور ما، چنین وضعی دارد. در ایالات متحده آمریکا، زبان اسپانیایی پس از زبان انگلیسی رایج‌ترین زبان است و در دهه ۱۹۸۰، تنها در شهر نیویورک بیش از صد هزار دانش‌آموز در برنامه دبیرستانی دوزبانه ثبت‌نام کرده‌اند که ۷۵ درصد آن‌ها برنامه اسپانیایی و بقیه، برنامه‌های چینی، کرئول، کره‌ای و هندی را برگزیده‌اند. (دانیل بیتس، ۱۳۵۷)

در ترکیه نیز دست کم دو میلیون نفر به زبان کردی سخن می‌گویند و از جانب دولت سرکوب می‌شوند (زیرا دولت از جنبش سیاسی کردها هراسان است)؛ با این همه جمعیت کرد ترکیه، زبان کردی را به عنوان نشانه "هویت فرهنگی" هم‌چنان حفظ می‌کند.

در کشور ما نیز بعد از زبان فارسی (زبان معیار)، زبان ترکی و کردی بیشترین تعداد جمعیت را به خود اختصاص داده است و قریب به ۱۵ میلیون

نفر را در بر می‌گیرد.^۱ این جمعیت در استان‌های آذربایجان، کردستان، فارس و خراسان زندگی می‌کنند و مانند همه کشورهای مشابه، مسائل و مشکلاتی در راه زبان‌آموزی و علاقه‌مند کردن آن‌ها به زبان معیار (زبان فارسی) وجود دارد؛ بنابراین، تحقیق میدانی حاضر کوشیده است این مسأله را در یکی از مناطق کشور یعنی شهرستان بجنورد که دارای زبان‌ها و گویش‌های محلی نظیر ترکی، کردی، ترکمنی، بلوچی و تات^۲ است و شهرستان بجنورد که دارای خصوصیات منحصر به فردی در سراسر کشور است و در سطحی حدود ۴۰۰۰۰ کیلومتر مربع خراسان شمالی تقریباً تمامی گروه‌های موجود در ایران زندگی می‌کنند. (سعیدیان، ۱۳۵۷)

۲- اهمیت و اهداف تحقیق

- اهمیت و اهداف این تحقیق آن است که عوامل مؤثر در عدم یادگیری درست زبان فارسی را در مناطق بجنورد، تا حد امکان مشخص می‌کند؛
- عوامل مؤثر بر یادگیری زبان فارسی و شیوه‌های علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان را به فراگیری زبان فارسی در این گونه مناطق روشن می‌سازد؛

۱- آمار دقیق جمعیت غیرفارسی زبان که عبارت از ترک، ترکمن، کرد، عرب، لر، بلوچ است، متأسفانه به طور دقیق مشخص نیست. در جغرافیای مفصل ایران تألیف دکتر ربیع بدیعی، سال ۱۳۶۲، صفحه ۸۰، این جمعیت ۷/۱۹۰/۰۰۰ نفر اعلام شده و در آن سال، کل جمعیت کشور ۴۲/۰۷۱/۰۰۰ بوده است (سال‌نامه آماری ۱۳۶۲).

در کتاب *The Europe world year 1998, vol 1, p. 1702* (کتاب سال اروپا، ۱۹۹۸، جلد یک، صفحه ۱۷۰۲)، از کل جمعیت ایران ۵۰ درصد فارسی‌زبان، ۲۷ درصد ترک و ۲۳ درصد بقیه را کرد، ترکمن، عرب، بلوچ و غیره ذکر کرده است ولی همان‌طور که گفته شد، با تمام تلاشی که به عمل آمده است، در هیچ‌کدام از سرشماری‌ها و جغرافیای مفصل ایران، جمعیت غیرفارسی زبان مشخص نیست.

۲- تات (tat) کلمه‌ای ترکی است؛ به اقوام غیرترک اطلاق می‌شود که به لهجه تاتی سخن گویند (معین - اعلام - ص ۳۶۸).

- مشکلات و موانعی را که در راه یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان غیرفارسی زبان به زبان فارسی وجود دارد، مشخص می‌کند؛
- به مسئولان و برنامه‌ریزان نسبت به تربیت و به‌کارگیری نیروی انسانی کارآمد و مناسب در این‌گونه مناطق توصیه‌هایی ارائه می‌کند.

۳- فرضیه‌ها

- با توجه به آنچه گفته شد، فرضیه‌های این تحقیق عبارت‌اند از:
  - لوحه‌ها، تصاویر و مطالبی که در کتاب‌های فارسی در نظر گرفته شده، بر یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزانی که گویش محلی دارند، مؤثر است.
  - علاقه‌مندی معلمان به اصطلاحات گویش‌های محلی و آگاهی آنان از این گویش‌ها بر یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان غیرفارسی زبان، مؤثر است.
  - رسانه‌های گروهی و مواد کمک‌آموزشی در یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان غیرفارسی زبان به فراگیری زبان فارسی، مؤثرند.
  - میزان تحصیلات و رضایت والدین و اطرافیان دانش‌آموزانی که گویش محلی دارند، در یادگیری زبان فارسی و علاقه‌مندسازی آنان به این زبان مؤثر است.
- بدین منظور، محقق با استفاده از پرسش‌نامه‌ای که بر اساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (بدون درجه‌بندی کردن یعنی همه گزینه‌ها دارای ارزش مساوی بوده‌اند) تنظیم شده و دارای ۲۶ سؤال بوده است، از ۱۱۰ نفر (۷۵ مرد و ۳۵ زن) از آموزگاران که در پنج بخش نام‌برده در زیر مشغول به کار بوده‌اند، مصاحبه و نظرخواهی به عمل آورد.

۴- محدوده تحقیق

- محدوده این تحقیق شامل پنج بخش زیر است:
  - ۴-۱- بخش مرکزی (دارای زبان و لهجه‌های فارسی، ترکی، کردی، ترکمنی)
  - ۴-۲- بخش جاجرم (دارای لهجه‌های جاجرمی)

- ۳-۴- بخش مانه و سملقان (دارای زبان و لهجه‌های ترکی، ترکمنی، کردی)
- ۴-۴- بخش راز و جرگلان (دارای زبان و لهجه‌های ترکی، ترکمنی، کردی، تات)
- ۵-۴- بخش گرمخان (دارای زبان و لهجه‌های ترکی، کردی، تات)

۵- نمونه آماری

نمونه آماری یا حجم نمونه این تحقیق، از میان معلمان و بر اساس تعداد جمعیت هر منطقه از لحاظ تنوع گویش‌ها و در نتیجه، تعداد دانش‌آموزان غیرفارسی زبان (ترکی، کردی، ترکمنی) که دارای فراوانی بیشتری بوده‌اند انتخاب شده‌اند که از قرار زیر است:

از بخش مرکزی که بیشتر فارس‌زبانانند ۵ نفر، از بخش مانه و سملقان که زبان بیشتر جمعیت آنجا را ترکی، کردی، ترکمنی تشکیل می‌دهد ۴۵ نفر، از بخش راز و جرگلان ۳۲ نفر، از بخش گرمه و جاجرم ۱۲ نفر و از بخش حصار و گرمخان ۱۶ نفر؛ در مجموع، ۱۱۰ نفر معلم انتخاب شده‌اند و پرسش‌نامه در اختیار آن‌ها قرار گرفته و در برخی موارد با آن‌ها مصاحبه به عمل آمده است.

در این جا قبل از بیان روش تجزیه و تحلیل آماری مورد استفاده، برای آشنایی بیشتر به پراکندگی گویش‌ها در این منطقه اشاره‌ای می‌کنیم.

پراکندگی زبان ترکی

ترک‌ها مناطق خاصی را برای سکونت برگزیده‌اند و از پراکندگی مشخصی هم پیروی نمی‌کنند و این جا و آن جا و میان دهات دیگر (کرد، ترکمن، فارس) مستقر گشته‌اند. این دهات، اغلب در بین دهات دیگر محصورند و تعداد آن‌ها نسبت به آبادی‌های کردنشین کمتر است (این وضعیت علاوه بر شهرستان جعفرود در شیروان و قوچان هم وجود دارد).

از مهم‌ترین دهات کردنشین در قلمرو مورد مطالعه عبارت‌اند از:

روستاهای غلامان رباط، تازهقلعه، قتلش، آلماد و شن. ترک‌های رباط و غلامان و آلماد و شن در اصل گرمابی هستند و پس از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ روسیه از گرماب روسیه که در حدود بیست کیلومتری شمال رباط قرار دارد، به ایران آمده‌اند. ترک‌های تازهقلعه مخلوطی از ترک‌های مهاجر روسیه و اهالی آذربایجان ایران هستند و از شهرهای سراب، تبریز، مرند و ارومیه به آنجا کوچ کرده‌اند.

پراکندگی زبان کردی

کردها در همه شهرهای شمال خراسان- از جمله شهرستان بجنورد- بیشترین تعداد جمعیت را به خود اختصاص داده‌اند و همچون ترک‌ها از پراکندگی مشخصی پیروی نمی‌کنند. به عبارت دیگر، در یک دره یا یک منطقه مثلاً راز و جرگلان یا مانه سملقان یک ده کرد است، یک ده ترک و یک ده فارس و خلاصه، یافت متفاوتی از گویش‌ها در کنار هم زندگی می‌کنند (این وضعیت در سراسر خراسان شمالی مشاهده می‌شود). کردها گروه‌های مشخصی دارند و در اصل به ایلات مختلفی وابسته‌اند.

پراکندگی زبان ترکمنی

روستاهای ترکمن در یک ناحیه جغرافیایی مشخص از شمال بجنورد به سوی غرب و دهستان جرگلان و مانه و سملقان متمرکزند و گروه نسبتاً بسته‌ای می‌باشند. ترکمن‌ها تیره‌های متعددی دارند که مهم‌ترین آن‌ها تیره‌های تکه، فورلی، کوکلن و یموت است. هر یک از تیره‌ها ممکن است مشتمل بر طوایف متعدد دیگری باشند؛ مثلاً مورچه لی از تیره یموت است و مردم آن، در شمالی‌ترین نقاط بجنورد- یعنی روستای بش دره و تکه قوز- تا غربی‌ترین نواحی شمال غربی بجنورد- یعنی حوالی اینچه برون در مغرب کوکلن‌ها- ساکن‌اند. روستاهای یموتی در خارج از منطقه بجنورد از حوالی مراوه و تپه به بعد قرار دارند. مهم‌ترین روستاهای تکلی از شرق به غرب عبارت‌اند از: تکه قوز،

بش‌دره، قوی‌دریند و دویدوخ که همگی در بخش جرگلان‌اند و پراکندگی جغرافیایی مشخصی دارند.

ترکمن‌های تیره نخورلی از پراکندگی جغرافیایی منظم‌تری تبعیت می‌کنند و اغلب روستاهای آن‌ها در مسیر دره و رودخانه جرگلان دیده می‌شود. از جمله روستاهای آن‌ها با غلق، بیگ پولاد، گرکزاسمی، کریشلی، کیلو پنجه، قره‌آغاج و آق دولی و ... است.

اکنون که تا حدودی با وضعیت منطقه مورد مطالعه از نظر پراکندگی گویش‌ها آشنا شدیم، به روش تجزیه و تحلیل آماری در این تحقیق می‌پردازیم.

۶- روش تجزیه و تحلیل آماری

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های آماری این تحقیق از طریق پرسش‌نامه و مصاحبه فراهم آمده‌اند، از دو روش توصیفی و استنباطی به وسیله محاسبه کای اسکویر (χ^2) استفاده شده است؛ به این معنا که پس از تنظیم جداول بر اساس تعداد و درصد، میزان تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل را بر متغیرهای وابسته یا تابع مشخص کرده است و سپس، یافته‌ها را که شامل ۲۶ مورد (۲۶ سؤال) است، مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و نتیجه‌گیری به عمل آورده است.

۷- تجزیه و تحلیل داده‌ها

همان‌طور که گفته شد، به منظور بررسی عوامل مؤثر بر یادگیری زبان فارسی و شیوه‌های علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان غیرفارسی زبان به زبان فارسی، پاسخ‌های ۲۶ سؤال بسته پاسخ طبقه‌بندی شد. سپس یافته‌های تحقیق مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت و با نتایج تحقیقی که در مورد مسائل و مشکلات دانش‌آموزان دوزبانه کلاس اول ابتدایی در یادگیری زبان فارسی در منطقه آذربایجان غربی (شفیع‌زاده، ۱۳۷۲) به عمل آمده بود، مقایسه شد.

اکنون به ارایه جدول مقایسه‌ای شماره ۱ و نتیجه‌گیری از آن می‌پردازیم.

جدول شماره ۱- جدول مقایسه‌ای توزیع فراوانی میزان تأثیر سوالات ۱ تا ۶ مربوط به فرضیه یک بر حسب تعداد، درصد و X^2 (خی ۲)

شماره سوال	میزان تأثیر	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		جمع	
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
۱	سوالات مربوط به فرضیه یک	۱۸/۱۸	۲۰	۱۸/۱۸	۲۰	۱۸/۱۸	۲۰	۴۵/۳۶	۵۰	-	-	۱۰۰	۱۱۰
۲	به نظر شما، مطالب کتابهای فارسی تا چه اندازه بر علاقه‌مندی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان به فراگیری زبان فارسی مؤثر است؟	۲۷/۳۷	۳۰	۵۰	۵۵	۴/۵۵	۵	۱۸/۱۸	۲۰	-	-	۱۰۰	۱۱۰
۳	به نظر شما همراه کردن تصاویر از زندگی واقعی دانش‌آموزان غیر فارسی‌زبان در کتاب فارسی، تا چه اندازه بر علاقه‌مندی آن‌ها به فراگیری زبان فارسی مؤثر است؟	۲۷/۳۷	۳۰	۳۶/۳۶	۲۰	۱۸/۱۸	۲۰	۱۸/۱۸	۲۰	-	-	۱۰۰	۱۱۰
۴	به نظر شما، چاپ کتاب فارسی مخصوص مناطق غیر زبان فارسی‌زبان تا اندازه در یادگیری و علاقه‌مندی دانش‌آموزان غیر فارسی‌زبان مؤثر است؟	۹/۹	۱۰	۲۷/۳۷	۳۰	۳۷/۳۷	۳۰	۳۶/۳۶	۴۰	-	-	۱۰۰	۱۱۰
۵	به نظر شما، اختصاص دادن ساعات اضافی به آموزش زبان فارسی تا چه اندازه در افزایش علاقه‌مندی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان به فراگیری زبان فارسی مؤثر است؟	۳۶/۳۶	۴۰	۴۰/۹۱	۲۵	۱۸/۱۸	۲۰	۴۵/۵۵	۵۰	-	-	۱۰۰	۱۱۰
۶	به نظر شما، کتابهای داستان ویژه دانش‌آموزان غیر فارسی‌زبان تا چه اندازه در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی آن‌ها مؤثر است؟	۳۶/۳۶	۴۰	۵۰	۵۵	۱۳/۶۴	۱۵	-	-	-	-	۱۰۰	۱۱۰

تفسیر داده‌های مربوط به جدول شماره ۱

۱- با توجه به داده‌های مربوط به سؤال یک مندرج در جدول شماره ۱، یافته‌های تحقیق حاضر حاکی از آن است که به اعتقاد حدود ۶۰ درصد پاسخ‌دهندگان، کتاب‌های فارسی موجود قادر به رفع نیازهای دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان نیست و موجب ایجاد علاقه به فراگیری فارسی در آن‌ها نمی‌شود. این نتیجه را علاوه بر X^2 محاسبه شده، تحقیقی با عنوان "بررسی مسائل و مشکلات دوزبانه کلاس اول ابتدایی در یادگیری زبان فارسی در منطقه آذربایجان غربی" تأیید می‌کند.

۲- از داده‌های مربوط به سؤال شماره ۲، چنین برمی‌آید که ۷۷/۲۷ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که همراه کردن تصاویر کتاب و لوحه‌های آموزشی با زندگی واقعی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان تا حدود زیادی در زبان‌آموزی و علاقه‌مندسازی آنان به فراگیری زبان فارسی مؤثر است. این نتیجه را X^2 محاسبه شده تأیید می‌کند.

۳- داده‌های مربوط به سؤال شماره ۳ نیز نشان می‌دهد که به اعتقاد ۶۳/۶۳ درصد پاسخ‌دهندگان، افزایش تصاویر و همچنین لوحه‌های آموزشی در کتاب‌های فارسی موجود، در افزایش یادگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان و ایجاد علاقه در آن‌ها بسیار مؤثر است.

۱- این تحقیق زیر نظر محمود شفیع‌زاده و با همکاری دکتر محمدحسین کشاورزی و دکتر حسن پاشا شریفی در سال ۱۳۷۲ با عنوان "بررسی مسائل و مشکلات دانش‌آموزان دوزبانه کلاس اول ابتدایی در یادگیری زبان فارسی در منطقه آذربایجان غربی" (شهرهای ارومیه، سلماس، خوی، شاهین‌دژ، میندوآب و ماکو) بر روی ۴۹۸ نفر از معلمان شاغل مرد و زن به اجرا درآمده و به صورت پلی‌کپی جلد شده و به وسیله مؤسسه تحقیقات تربیتی دانشگاه تربیت معلم منتشر شده است.

یافته‌های این تحقیق را، تحقیق یاد شده در بالا نیز تأیید می‌کند؛ بدین معنا که استفاده از کتاب‌های مصور را به عنوان وسیله‌ای کمکی برای آموزش زبان فارسی در این گونه مناطق، مورد تأکید قرار می‌دهد. (شفیع‌زاده، ۱۳۷۲)

۴- داده‌های مربوط به سؤال ۴ نشان می‌دهد که در حدود ۵۰ درصد از پاسخ‌دهندگان، به دلایلی چون لطمه زدن به وحدت ملی و انسجام فرهنگی، هزینه زیاد برای دولت و این که چون هدف اصلی آموزش زبان فارسی است و پایه‌های زبان‌آموزی کودکان باید از اول بر اصول زبان فارسی بنا گردد، با چاپ کتاب مخصوص این گونه مناطق موافق نیستند اما معتقدند بهتر است برای ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان، بر نوع مطالب و تصاویر کتاب‌های درسی افزوده شود.

تحقیق انجام شده به وسیله شفیع‌زاده، یافته حاضر را تأیید می‌کند؛ زیرا ۷۳/۱ درصد از ۴۹۸ نفر نمونه آماری محقق مذکور معتقدند که به دلیل افزایش هزینه، نیازی به چاپ کتاب در این گونه مناطق وجود ندارد. و بهتر است با استفاده از کتاب‌های داستانی و کمک‌درسی و مطالب تکمیلی به شکلی مفیدتر از کتاب‌های موجود برای آموزش زبان فارسی استفاده کرد.

۵- اطلاعات مربوط به سؤال شماره ۵ نشان می‌دهد که ۷۷/۲۶ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که ساعات اختصاص یافته به آموزش کتاب فارسی برای دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان کافی نیست و باید زمان بیشتری به این امر اختصاص یابد.

یافته‌های تحقیق حاضر در این خصوص، تحقیق شفیع‌زاده و دیگران را تأکید می‌کند.

۶- از داده‌های مربوط به سؤال شماره ۶ چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۸۶/۳۶ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که استفاده از کتاب‌های داستانی و

کمک‌درسی در فراگیری و ایجاد علاقه در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان به یادگیری زبان فارسی مؤثر است.

یافته‌های این بخش از پژوهش حاضر را تحقیق شفیع‌زاده و دیگران نیز تأیید می‌کند؛ زیرا ۸۸ درصد پاسخ‌دهندگان به آن تحقیق معتقدند که استفاده از کتاب‌های قصه و مصور، نمایش‌نامه، قصه‌های محلی و بیان مطالب درسی به صورت قصه به زبان فارسی بسیار مفید و مؤثر است. (همان)

بنابراین، می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که لوحه‌ها، تصاویر و مطالب کتاب‌های درسی قادر به رفع نیازهای دانش‌آموزان این‌گونه مناطق نیستند؛ زیرا این کتاب‌ها، مخصوص فارسی زبان شهری نگاشته شده است.

- اگرچه با چاپ کتاب ویژه این‌گونه مناطق موافق نیستند اما عقیده دارند که عناوین، تصاویر و مطالب تکمیلی کتاب‌های موجود باید افزایش یابند.

- علاوه بر این، ساعات اختصاص یافته جهت آموزش کتاب فارسی به دلیل اشکالات زبانی که دانش‌آموزان این‌گونه مناطق دارند، به هیچ وجه کافی نیست و باید بسیار افزایش پیدا کند.

در نتیجه، اگرچه فرضیه اول تحقیق، یعنی، لوحه‌ها، تصاویر و مطالبی که در کتاب‌های فارسی در نظر گرفته شده است بر یادگیری و علاقه‌مندی دانش‌آموزانی که گویش محلی دارند مؤثرند اما بهتر است که مطالب، کتاب‌های تصویری، لوحه‌ها و کتاب‌های تکمیلی دیگری به آن‌ها افزوده شود و فارسی و ساعات درس آموزشی کتاب فارسی افزایش پیدا کند.

- از داده‌های مربوط به سؤال شماره ۷ جدول شماره ۲ نتیجه گرفته می‌شود که نزدیک به ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان (معلمان) معتقدند که ارتباط عاطفی بین معلمان و دانش‌آموزان عامل مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در کودکان غیرفارسی‌زبان است. این نتیجه را حتی حتی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند.

جدول شماره ۲- جدول مقایسه‌ای توزیع فراوانی میزان تأثیر سؤال‌های ۸ تا ۱۶ مربوط به فرضیه شماره ۲ بر حسب تعداد درصد و X^2 (نخ ۲)

سؤال	سؤال‌های مربوط به فرضیه دو		میزان تأثیر		خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		جمع		X^2
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۷	۵۰	۶۵٪۳۵	۱۵	۱۲٪۶۴	۲۰	۲۷٪۱۷	۱۵	۱۲٪۶۴	۱۰	۱۲٪۶۴	۱۵	۱۲٪۶۴	۱۰	۱۲٪۶۴	۷۷۷۹
۸	۲۵	۲۲٪۶۳	۲۵	۲۱٪۹۱	۲۰	۲۷٪۱۷	۲۵	۲۱٪۹۱	۲۰	۲۷٪۱۷	۲۵	۲۱٪۹۱	۱۰	۱۲٪۶۴	۵۰۶۹
۹	۲۵	۲۲٪۶۳	۲۵	۲۱٪۹۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۱۰	۱۲٪۶۴	۱۰۶۱۵
۱۰	۵۵	۵۰٪	۲۵	۲۱٪۹۱	۱۰	۹٪۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۱۰	۹٪۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۱۰	۱۲٪۶۴	۱۱۹۷۰۵
۱۱	۵۵	۵۰٪	۲۰	۱۷٪۶۳	۱۰	۹٪۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۱۰	۹٪۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۱۰	۱۲٪۶۴	۱۰۱۰۳۳
۱۲	۱۵	۱۲٪۶۳	۲۵	۲۱٪۹۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۲۵	۲۱٪۹۱	۱۰	۱۲٪۶۴	۵۰۶۹
۱۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۱۰	۱۲٪۶۴	۹۷۱۹۹
۱۴	۲۵	۲۲٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۱۰	۱۲٪۶۴	۹۷۱۹۹
۱۵	۴۵	۴۰٪۹	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۱۰	۱۲٪۶۴	۹۷۱۹۹
۱۶	۱۰	۹٪۱	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۲۰	۱۷٪۶۳	۱۰	۱۲٪۶۴	۹۷۱۹۹

- نتیجه سؤال شماره ۸ نشان می‌دهد که ۷۰ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که استفاده از معلمان بومی و محلی و آموزش دیده تا حدود زیادی در ایجاد علاقه به زبان فارسی و یادگیری آن در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان مؤثر است.

این نتیجه را علاوه بر خی ۲ محاسبه شده (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تحقیق یاد شده در بالا نیز تأیید می‌کند؛ زیرا از ۴۹۸ نفر نمونه آماری، ۲۸۴ نفر یا ۵۷ درصد اظهار داشته‌اند که معلمان بومی علاقه به فراگیری زبان فارسی را در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان تقویت می‌کنند.

- از سؤال شماره ۹ نتیجه گرفته می‌شود که ۷۸ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که علاقه، انگیزه و تمایل معلمان به خدمت در مناطقی که مردم گویش محلی دارند، در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان آن مناطق تأثیر زیادی دارد.

این نتیجه را علاوه بر خی ۲ محاسبه شده (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تحقیق نام‌برده در بالا تأیید می‌کند و علاقه‌مندی معلمان را به خدمت در این گونه مناطق، عامل مهمی در فراگیری زبان فارسی می‌داند.

- نتیجه سؤال ۱۰ نشان می‌دهد که ۹۰/۹ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که استفاده از کلمات مشترک و قابل فهم بین زبان مادری و زبان دوم (فارسی) و همچنین نمایش اشیا به صورت مجسم، در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان غیرفارسی مؤثر است.

این نتیجه را علاوه بر خی ۲ محاسبه شده، تحقیق نام‌برده در بالا نیز تأیید می‌کند و حدود ۵۰ درصد از معلمان نمونه آماری آن منطقه معتقدند که وجود لغات مشترک بین زبان متون موجود در کتاب فارسی اول و گویش منطقه تا اندازه زیادی در پیشرفت و یادگیری زبان فارسی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان مؤثر است و بهتر است مطالب کتاب‌های درسی مناطق دوزبانه، حاوی لغات مشترک زبان رسمی و گویش محلی باشد. (شفیع‌زاده و دیگران - همان، ص

- از سؤال شماره ۱۱ چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۸۳/۳۶ درصد از پاسخ‌دهندگان (معلمان) معتقدند که مشکلاتی نظیر رفت و آمد که برای معلمان این‌گونه مناطق وجود دارد، یکی از مشکلات آموزش و فراگیری زبان فارسی دانش‌آموزان است. این نتیجه را خیی ۲ محاسبه شده نیز تأیید می‌کند.

- نتیجه سؤال ۱۲ نشان می‌دهد که بیش از ۵۰ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که تأکید معلمان سایر دروس بر ادبیات فارسی، تأثیر زیادی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی دانش‌آموزان در این‌گونه مناطق دارد.

این نتیجه را علاوه بر خیی ۲ محاسبه شده (چون از خیی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تحقیق یاد شده در فوق نیز تأیید می‌کند. به عقیده ۵۶ درصد از معلمان مورد پرسش، صحبت کردن به زبان فارسی در محیط مدرسه، عامل مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی دانش‌آموزان در این‌گونه مناطق به حساب می‌آید. (شفیع‌زاده و دیگران: همان، صص ۱۸۰ و ۱۵۲)

- نتیجه سؤال شماره ۱۳ نشان می‌دهد که ۵۴/۵۴ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که بهتر است برای تدریس فارسی در کلاس‌هایی که بیشتر دانش‌آموزان آن‌ها دخترند از معلمان زن استفاده شود؛ زیرا نتیجه بهتری به دست می‌دهد.

این نتیجه را علاوه بر خیی ۲ محاسبه شده (چون از خیی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تحقیق یاد شده در بالا نیز تأیید می‌کند و از مجموع ۴۹۸ نفر، ۲۲۶ نفر، یعنی ۴۵/۵ درصد، معلمان زن را بیشتر مؤثر دانسته‌اند و ۲۱۰ نفر، یعنی ۴۲/۲ درصد، بین معلمان زن و مرد تفاوتی قایل نشده‌اند. (شفیع‌زاده و دیگران: همان، صص ۹۰ و ۱۸۲)

- از سؤال شماره ۱۴ می‌توان نتیجه گرفت که ۷۷/۲۶ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که هنگام تدریس فارسی، باید تنها از زبان فارسی استفاده شود.

این نتیجه را علاوه بر خیی ۲ محاسبه شده (چون از خیی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تحقیق نام‌برده در بالا نیز تأیید می‌کند؛ زیرا ۱۰۰ درصد معلمان تأکید

کرده‌اند که در هنگام تدریس، معلم باید تنها از زبان فارسی استفاده کند. به علاوه، به اعتقاد آنان بیان مطالب به زبان فارسی عامل مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان این‌گونه مناطق است؛ بنابراین، مناسب‌ترین روش، صحبت کردن به زبان فارسی است. (شفیع‌زاده و دیگران، همان، ص ۱۷۱)

- نتیجه سؤال شماره ۱۵ نشان می‌دهد که ۹۵/۱۴ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که شیوه‌های ترغیبی و تشویقی که معلمان به کار می‌برند، عامل مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در کودکان غیرفارسی‌زبان است. این نتیجه را نیز خبی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند، (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

- از سؤال شماره ۱۶ چنین نتیجه گرفته می‌شود که حدود ۷۱ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که کلاس‌های چندپایه مشکلی در ایجاد علاقه به زبان فارسی و فراگیری آن در این‌گونه مناطق ایجاد نمی‌کند اما تعداد دانش‌آموزان این‌گونه کلاس‌ها نباید زیاد باشد؛ زیرا در این صورت مضر است.

این نتیجه را علاوه بر خبی ۲ محاسبه شده (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق نام‌برده در بالا نیز تأیید می‌کند و ۷۷/۷ درصد نمونه آماری معتقدند که تعداد دانش‌آموزان در کلاس‌های اول ابتدایی در این‌گونه مناطق نایستی از ۲۵ نفر تجاوز کند.^۱

نتیجه آن‌که

ارتباط عاطفی بین معلمان و دانش‌آموزان، استفاده از معلمان بومی و محلی، استفاده از کلمات مشترک و قابل درک، نمایش اشیا به صورت مجسم، اهمیت

دادن سایر معلمان به درس ادبیات فارسی، استفاده از معلمان زن در کلاس‌های دوره ابتدایی، استفاده مستقیم از زبان فارسی در هنگام تدریس و سرانجام، استفاده از شیوه‌های ترغیبی و تشویقی عوامل مهمی هستند که در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی به دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان، مؤثر است.

در نتیجه، می‌توان گفت که فرضیه شماره ۲ مورد تأیید قرار می‌گیرد؛ یعنی: علاقه‌مندی معلمان به اصطلاحات و گویش‌های محلی و شیوه‌های تدریس در این گونه مناطق و آگاهی از آن‌ها بر یادگیری زبان فارسی و ایجاد علاقه در دانش‌آموزان به فراگیری آن مؤثر است.

- نتیجه سؤال ۱۷ (جدول شماره ۳) نشان می‌دهد که ۹۵/۴۵ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که استفاده از وسایل کمک آموزشی در ایجاد علاقه به زبان فارسی و یادگیری آن در کودکان غیرفارسی‌زبان نقش و اهمیت بسیار زیادی دارد.

این نتیجه را علاوه بر خسی ۲ محاسبه شده (چون از خسی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق یاد شده در بالا نیز تأیید می‌کند. ۸۹ درصد از ۴۹۸ نفر از نمونه آماری معتقدند که استفاده از وسایل کمک‌آموزشی، عامل مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در این‌گونه مناطق است. (همان صص ۱۸۴ و ۱۷۲)

- از سؤال شماره ۱۸ نتیجه گرفته می‌شود که نزدیک ۵۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که برای ایجاد علاقه در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان، بهتر است در هنگام تدریس و صحبت کردن تنها از زبان فارسی استفاده شود و تا حد امکان از به کار بردن زبان مادری پرهیز گردد.

این نتیجه را علاوه بر خبی ۲ محاسبه شده (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تحقیق یاد شده در بالا نیز تأیید می‌کند. ۱۰۰ درصد پاسخ‌دهندگان به آن تحقیق معتقدند که معلم در هنگام تدریس نباید از گویش محلی استفاده کند و باید تنها به زبان فارسی صحبت و گفت‌وگو نماید. (شفیع‌زاده و دیگران؛ همان ص ۱۷۱)

- نتیجه سؤال شماره ۱۹ نشان می‌دهد که ۹۰/۱ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که رسانه‌های گروهی نقش و اهمیت بسیار زیادی در ایجاد علاقه به یادگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان دارد.

این نتیجه را علاوه بر خبی ۲ محاسبه شده (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تحقیق نام‌برده در بالا نیز تأیید می‌کند و وسایل ارتباط جمعی را در فراگیری زبان فارسی مهم می‌شمرد. (همان ص ۱۸۲)

- از سؤال شماره ۲۰ چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۶۳/۶۳ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که در هنگام آموزش زبان فارسی به کودکان غیرفارسی‌زبان، باید از دو نوع ارتباط کلامی و غیرکلامی به طور همزمان استفاده کرد. این نتیجه را خبی ۲ محاسبه شده نیز تأیید می‌کند (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

نتیجه سؤال شماره ۲۱ نشان می‌دهد که ۵۹/۰۹ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که ارتباطات غیرکلامی چون تصاویر، نقاشی، ایما و اشاره، نمایش فیلم، نمایش مجسمه‌اشیا و... در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان مؤثر است و باید تا حد امکان از همه آنها در آموزش استفاده کرد. این نتیجه را نیز خبی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

نتیجه آن‌که استفاده از وسایل کمک‌آموزشی، ارتباط کلامی مستقیم، رسانه‌های گروهی، انواع ارتباطات کلامی و غیرکلامی همزمان و همه‌انواع

ارتباطات غیرکلامی، در ایجاد علاقه به زبان فارسی و یادگیری آن در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان مؤثر است.

- نتیجه سؤال شماره ۲۲ (جدول شماره ۴) نشان می‌دهد که ۷۱/۲۷ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که حضور مرتب دانش‌آموزان در کلاس درس که بنا به دلایل مختلف در این‌گونه مناطق با اشکالاتی همراه است، موانعی در راه یادگیری زبان فارسی دانش‌آموزان ایجاد می‌کند. این نتیجه را خسی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خسی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

از سؤال شماره ۲۳ نتیجه گرفته می‌شود که ۵۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که والدین و اطرافیان با تأکید و تشویقی که به عمل می‌آورند، عاملی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان این‌گونه مناطق اند. این نتیجه را خسی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خسی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

- از سؤال شماره ۲۴ چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۱۰۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که خانواده تحصیل کرده و باسواد، نقش بسیار مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان این‌گونه مناطق دارد.

این نتیجه را علاوه بر خسی ۲ محاسبه شد (چون از خسی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تحقیق یاد شده در بالا نیز تأیید می‌کند؛ زیرا در این تحقیق هم ۹۰ درصد پاسخ‌دهندگان اظهار داشته‌اند که خانواده تحصیل کرده و باسواد نقش بسیار مهمی در آموزش زبان فارسی به کودکان غیرفارسی‌زبان دارد. (همان، جدول ص ۱۰۶)

جدول شماره ۴- جدول مقایسه‌ای توزیع فراوانی میزان تأثیر سؤال‌های ۳۱ تا ۳۴ مربوط به فرضیه شماره ۳ بر حسب تعداد درصد و X^2 (خی ۲)

میزان تأثیر	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		جمع		X^2
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۳۱	۳	۳۷/۳	۵۵	۵۰	۵	۴/۵	۲۰	۱۸/۱۸	-	-	۱۱۰	۱۰۰	۳۷/۳
۳۲	۲۰	۱۸/۱۸	۴۰	۳۶/۳۶	۲۰	۱۸/۱۸	۲۰	۳۷/۳۷	-	-	۱۱۰	۱۰۰	۳۷/۳
۳۳	۱۵	۶۸/۱۸	۳۰	۲۸/۲۷	۵	۴/۵	-	-	-	-	۱۱۰	۱۰۰	۱۸/۳۵
۳۴	۳۰	۳۷/۳۷	۲۵	۲۰/۲۱	۱۰	۹/۱	۲۰	۱۸/۱۸	۵	۴/۵	۱۱۰	۱۰۰	۳۲/۵
۳۵	۲۰	۱۸/۱۸	۳۰	۲۶/۲۶	۲۰	۱۸/۱۱	۳۰	۳۲/۳۲	-	-	۱۱۰	۱۰۰	۳۷/۳

سؤال‌های مربوط به فرضیه چهار

به نظر شما حضور مربی نقش آسواران در کلاس، تا چه اندازه در علاقه‌مندی کودکان غیر فارسی‌زبان به یادگیری زبان فارسی مؤثر است؟

به نظر شما حضور واکبین و اهلوقین نقش آسواران غیر فارسی‌زبان تا چه اندازه در علاقه‌مندی آنان به فراگیری زبان فارسی مؤثر است؟

به نظر شما تصمیمات و سبک رفتاری و اهلوقین، به‌سوی تا چه اندازه می‌تواند در یادگیری و علاقه‌مندی نقش آسواران غیر فارسی‌زبان به زبان فارسی مؤثر باشد؟

به نظر شما بازی و ناهنجاری‌ها نقش آسواران غیر فارسی‌زبان تا چه اندازه بر یادگیری و علاقه‌مندی نقش آسواران غیر فارسی‌زبان به زبان فارسی مؤثر است؟

به نظر شما واکبین و اهلوقین نقش آسواران غیر فارسی‌زبان تا چه اندازه می‌تواند در رفع مشکلات آموزشی به‌سوی کمک کند؟

- از سؤال شماره ۲۵ چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که نارضایتی و ناراحتی والدین از رفتن کودکان خود به مدرسه، موجب بروز مشکلاتی در راه فراگیری زبان فارسی دانش‌آموزان این‌گونه مناطق می‌شود. زیرا در این مناطق کودکان از سنین کودکی در کار مزرعه و باغ به پدر و مادر کمک می‌کنند.

این نتیجه را نیز خبی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

سرانجام نتیجه سؤال شماره ۲۶ نشان می‌دهد که حدود ۵۵ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که والدین و اطرافیان با کمک و تشویق کودکان می‌توانند در رفع مشکلات آموزشی آنان به معلمان کمک کنند.

این نتیجه را نیز خبی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

نتیجه آن‌که

حضور مرتب دانش‌آموزان در کلاس درس، تأکید و تشویق والدین، رضایت والدین از رفتن کودکان خود به مدرسه، کمک و تشویق والدین و از همه مهم‌تر، تحصیلات و سواد والدین عوامل مؤثری در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی و رفع مشکلات دانش‌آموزان در این‌گونه مناطق هستند.

به عبارت دیگر، می‌توان گفت که فرصت شماره ۴ مورد تأیید قرار می‌گیرد یعنی، "میزان تحصیلات و سواد و رضایت والدین در یادگیری زبان فارسی و ایجاد علاقه در دانش‌آموزان به فراگیری آن مؤثر است".

۸- پیشنهادها

با توجه به آنچه گذشت، پیشنهادهای زیر در مورد شیوه تدریس به دانش‌آموزان و معلم مفید به نظر می‌رسد:

پیشنادهایی در مورد شیوه تدریس زبان فارسی در کلاس‌هایی که دانش‌آموزان آنها گویش محلی دارند

- در هنگام تدریس در کلاس، فقط به زبان فارسی تکلم شود و از گفت‌وگو به گویش محلی خودداری گردد تا دانش‌آموزان به فراگیری زبان فارسی احساس نیاز بیشتری کنند.

- در هنگام تدریس، برای آموزش بهتر زبان فارسی مناسب‌تر است که از محسوسات و اشیای محیط زندگی دانش‌آموزان استفاده گردد و از آن‌ها خواسته شود که اسامی در، پنجره، کوه، درخت، گل، محصولات کشاورزی و... را به فارسی بگویند.

- برای آموزش بهتر زبان فارسی، از دانش‌آموزان خواسته شود که ضمن اشاره به هر یک از اعضای بدن، نام آن‌ها را به فارسی بگویند.

- هنگام تدریس فارسی از زبان ایما و اشاره و حرکات تجسمی استفاده شود.

- هنگام تدریس لوحه‌ها و آموزش کلمات، بهتر است از جمله‌های کوتاه استفاده شود.

- در هنگام تدریس، بهتر است معلم از کلمات فارسی که کودکان با آن‌ها آشنایی بیشتری دارند و درک و فهم آن‌ها برایشان آسان‌تر است، استفاده کنند.

- هنگام تدریس، کلمات مشترکی که تلفظ آن‌ها به زبان فارسی تا حدودی متفاوت است، به صورت فارسی درست تلفظ شود.

- بهتر است در هنگام تدریس، معلمان از شیوه کلامی و غیرکلامی و هر دو به طور همزمان استفاده کنند.

- تصاویر، نقاشی، نمایش مجسم، اشیا، نمایش فیلم و اسلاید و... در فراگیری زبان فارسی کودکان غیرفارسی‌زبان بسیار مؤثر است و بهتر است از آن‌ها بسیار استفاده شود.

- از وسایل کمک‌آموزشی که به وسیله معلم یا دانش‌آموزان ساخته می‌شود و یا آموزش و پرورش در اختیار مدرسه قرار می‌دهد، حداکثر استفاده به عمل آید. بهتر است دانش‌آموزان به ساختن برخی از آن‌ها که امکان‌پذیر است وادار شوند.

- برای ایجاد شوق و علاقه به فراگیری زبان فارسی در کودکان، بهتر است از کتاب‌های داستانی مصور استفاده شود.
- از عکس‌ها و تصاویری که به کلاس آورده می‌شود، نهایت استفاده به عمل آید و معلم از دانش‌آموزان بخواهد که آنچه را از آن‌ها درک کرده‌اند، به زبان فارسی شرح دهند.
- از کتاب‌های قصه مصور، نمایش‌نامه، قصه‌های محلی و مطالب درسی بسیار استفاده شود.
- از کتاب‌های قصه که لغات مشترک فارسی و گویش محلی دارند، استفاده شود.
- انشا و نگارش دانش‌آموزان در این‌گونه مناطق بسیار مورد توجه قرار گیرد و به آن اهمیت داده شود.
- برای آموزش بهتر زبان فارسی و ایجاد علاقه در دانش‌آموزان، از آن‌ها خواسته شود که در بحث گروهی که به طور مرتب تشکیل و توسط معلم یا یکی از شاگردان به نوبت اداره می‌شود، فعالانه شرکت جویند و بهترین‌ها مورد تشویق قرار گیرند.
- از دانش‌آموزان خواسته شود که در مقابل دانش‌آموزان دیگر، خاطرات و داستان‌های محلی را به زبان فارسی نقل کنند و بهترین‌ها مورد تشویق قرار گیرند.
- طول ساعات تدریس فارسی در کلاس اول ابتدایی باید کوتاه‌تر شود (حدود نیم ساعت باشد) تا کودکان احساس خستگی بیش از حد نکنند.
- تلفظ برخی از حروف الفبا مانند ج، ع، غ، ق، گ برای این‌گونه دانش‌آموزان مشکل است؛ بهتر است تلفظ درست این حروف با حوصله و دقت به آن‌ها آموخته شود.
- تعداد شاگردان کلاس محدود باشد و حداکثر از ۲۵ نفر تجاوز نکند.
- زمان تدریس فارسی در کلاس‌ها، در این‌گونه مناطق افزایش یابد.
- از تحقیر و تمسخر کودکان به ویژه در آغاز سال تحصیلی به شدت پرهیز شود.
- با برگزاری مسابقه و دادن جایزه به دانش‌آموزانی که با استفاده از کتاب و در زمانی کوتاه‌تر لغات فارسی بیشتری یاد گرفته‌اند، آن‌ها را تشویق کرد.

- سرودهایی به زبان فارسی به دانش‌آموزان آموخته شود و از آن‌ها خواسته شود که این سرودها را در مقابل دیگران بخوانند.
- در فعالیت‌های فوق برنامه و گردش‌های علمی، توضیحات معلم حتماً باید به زبان فارسی باشد و از دانش‌آموزان بخواهد که گزارش آن‌ها را به زبان فارسی بنویسند.
- معلمان در این‌گونه مناطق کوشش کنند از حجم تکالیف درسی به ویژه در روزهای اول سال تحصیلی بکاهند.
- معلم در هنگام تدریس باید به زبان فارسی درست صحبت کند نه شکسته.
- به دانش‌آموزان مأموریت‌ها و وظایفی محول گردد و از آنان خواسته شود که فعالیت‌های خود را به زبان فارسی بیان کنند.
- شاگردان تشویق شوند که مطالب و خواسته‌های خود را به زبان فارسی بیان کنند.
- گذراندن دوره‌های آمادگی و پیش‌دستانی در یادگیری زبان فارسی دانش‌آموزان بسیار مؤثر است؛ پس لازم است آموزش و پرورش در این مورد اقداماتی به عمل آورد.
- از وسایل ارتباط جمعی به خصوص فیلم‌های تلویزیونی برای جلب توجه بیشتر دانش‌آموزان به زبان فارسی استفاده شود.
- با توجه به این‌که در مجموع، کتاب‌های روش تدریس موجود برای این‌گونه مناطق مناسب و کافی نیستند؛ بهتر است در این مورد تجدید نظر شود.
- کلیه مسؤولان مدرسه - اعم از آموزشی و اداری - سعی کنند به زبان فارسی صحبت کنند.

پیشنهادهایی در مورد معلم

- برای تدریس در این‌گونه مناطق بهتر است از معلمان بومی و محلی آموزش‌دیده استفاده گردد.
- بنابر اظهار پاسخ‌دهندگان (در مصاحبه)، برای تدریس در این‌گونه مناطق بهتر است از معلمانی که کمتر از پنج سال سابقه تدریس دارند، برای آموزش زبان فارسی استفاده شود.

- به ویژه در کلاس‌هایی که بیشتر دانش‌آموزان آن‌ها را دختران تشکیل می‌دهند، از معلمان زن استفاده شود. توصیه می‌شود که در کلاس اول ابتدایی، حتماً معلم خانم باشد.
- به معلمان علاقه‌مند و موفق در تدریس درس فارسی پاداش داده شود و تشویق به عمل آید.
- از معلمان باتجربه کلاس اول خواسته شود که با ارائه روش‌های موفق تدریس خود در این‌گونه مناطق، معلمان تازه‌کار را راهنمایی و هدایت کنند.
- از معلمانی که به تدریس در این‌گونه مناطق علاقه‌مند هستند، برای تدریس استفاده شود.
- از معلمانی که دوره‌های تربیت معلم را به طور کامل گذرانده و برای تدریس در این‌گونه مناطق آماده شده‌اند، استفاده به عمل آید.
- کلاس‌های آموزش ضمن خدمت برای معلمان این‌گونه مناطق تشکیل شده و اولویت و امتیاز خاصی برای شرکت آن‌ها در این‌گونه دوره‌ها در نظر گرفته شود.
- برای ادامه کار معلمان با سابقه و علاقه‌مند در این‌گونه مناطق و تدریس ایشان به خصوص در کلاس اول، از روش‌های تشویقی ویژه استفاده شود.
- با توجه به مشکلات آموزشی که معلمان در این‌گونه مناطق با آن‌ها روبه‌رو هستند، بهتر است در برنامه‌های آموزشی تربیت معلم تغییراتی به عمل آید و در صورت امکان، برای تربیت معلمان این‌گونه مناطق، واحدهای درسی اضافه‌تری با روش‌های ویژه پیش‌بینی شود.
- تشکیل کلاس‌های دوزبانه برای معلمان این‌گونه مناطق بسیار مفید است.
- از متخصصان تعلیم و تربیت دعوت شود که اساساً برای آموزش دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان، طرح‌ها و روش‌های علمی تازه‌ای تدوین کنند.
- از مؤلفان کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی به خصوص سال اول، در صورت امکان، جهت سخنرانی و راهنمایی معلمان در این‌گونه مناطق دعوت به عمل آید.

- لوحه‌ها و نشریه‌های آموزشی، به ویژه در زمینه روش تدریس و زبان آموزشی به طور مستمر و منظم، به این گونه مدارس فرستاده شود.
- در کتاب‌های درسی این گونه مناطق، دست کم برای سال‌های اول تحصیلی، تجدیدنظر شود؛ بدین منظور، بهتر است برای سهولت آموزش زبان فارسی به وسیلهٔ معلمان، مطالب درسی کتاب‌های این گونه مناطق حاوی لغات مشترک زبان فارسی و گویش محلی می‌باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مأخذ:

- براون، داگلاس. اچ (۱۳۷۸)؛ اصول یادگیری و آموزش زبان، ترجمه منصور فهیم، انتشارات رهنما.
- بتیس، دانیل، فرد پلاک (۱۳۷۵)؛ (Danial. G. Bates and Fred Plag)، انسان‌شناسی فرهنگی، ترجمه محسن ثلاثی، انتشارات علمی.
- باطنی، محمدرضا (۱۳۶۹)؛ زبان و تفکر، انتشارات فرهنگ معاصر.
- پورنامداریان، تقی (۱۳۷۳)؛ درس فارسی برای فارسی‌آموزان خارجی، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ربیعی، بدیع (۱۳۶۲)؛ جغرافیای مفصل ایران، سالنامه آماری.
- سعیدیان، عبدالحسین (۱۳۷۵)؛ مردمان ایران، انتشارات علم و زندگی، چاپ اول.
- شفیع‌زاده، محمود. دکتر محمد حسین کشاورز، دکتر حسن پاشا شریفی (۱۳۷۲)؛ "بررسی مسائل و مشکلات دانش‌آموزان دو زبانه کلاس اول ابتدایی در یادگیری زبان فارسی در منطقه آذربایجان غربی" پلی‌کپی انتشارات مؤسسه تحقیقات تربیتی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- صادقیان، جلیل (۱۳۷۷)؛ آموزش زبان فارسی برای غیرفارسی‌زبانان، انتشارات دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، چاپ اول.
- ضرغامیان، مهدی (۱۳۷۷)؛ دوره آموزش زبان فارسی از مبتدی تا پیشرفته، انتشارات دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، چاپ دوم.
- قرائی‌مقدم، امانا... (۱۳۸۲)؛ انسان‌شناسی فرهنگی، چاپ دوم، انتشارات ابجد.
- فهیم، منصور (۱۳۷۶)؛ روش آموزش زبان فارسی به فارسی‌آموزان غیرایرانی، وزارت ارشاد نشریه ره‌آورد.
- میگونل‌نک، سیگوان و مک‌کی (۱۳۶۹)؛ آموزش و مسأله دوزبانگی، ترجمه واقدی و دیگران.

مجموعه مقالات مردم‌شناسی (۱۳۶۲): انتشارات وزارت فرهنگ و آموزش عالی
کتاب سال اروپا، سال ۱۹۹۸، ج ۱ (The Europa world year book-1998. Vol. 1)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی